

Els museus d'història des de la perspectiva dels alumnes

CECÍLIA LLOBET I JOAN PAGÈS

Professora i professor del Departament de Didàctica de les Ciències Socials, de la Universitat Autònoma de Barcelona

1

1. Alumnes d'educació secundària al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: MHC/Pep Parer

Los escolares son uno de los públicos más importantes de la mayoría de los museos de historia. En este artículo nos planteamos e intentamos encontrar respuestas a algunas preguntas: ¿pueden los alumnos aprender historia en un museo?, ¿qué pueden aprender de historia?, ¿cómo han de aprender?, ¿cuál ha de ser la relación entre los centros educativos y los museos?, ¿cuál ha de ser el papel de los enseñantes?, etc. Entre todos tendríamos que hacer posible que los museos de historia –como parte de la enseñanza y del aprendizaje de la historia– llegaran a formar parte de los intereses culturales, cívicos e incluso políticos de los jóvenes y se convirtieran en un referente más en la construcción de su concepción de la ciudadanía democrática.

For most history museums, students are among their most important audiences. In this article we set out some questions and try to find some answers: Can students learn history in a museum? What can they learn about history? How should they learn? What relationships should there be between schools and museums? What role should teachers have? We should all try to enable history museums, which after all are part of the teaching and learning of history, become part of the cultural, civic and even political interests of young people, as just one more reference point in building their conception of democratic citizenship.

Els museus han experimentat una profunda renovació en els darrers anys, en especial a partir de la dècada dels anys vuitanta i noranta del segle xx. Han deixat de ser llocs de recollida, estudi i conservació d'objectes del passat i s'han convertit en un espai educatiu. En l'actualitat, la major part dels museus són centres de referència per a la recerca, l'estudi i la preservació del patrimoni, però també són llocs d'aprenentatge i d'intercanvi, llocs on els escolars –i el públic en general– poden viure multitud d'experiències i a partir d'elles adquirir i construir coneixements.

En el món educatiu també s'han produït canvis. La renovació pedagògica, iniciada bàsicament a partir dels anys 60, va impulsar l'estudi i el coneixement de l'entorn escolar. El concepte d'entorn, de medi, incloïa la idea que, en l'ensenyament de la història, totes aquelles evidències que el passat ens ha llegat s'ubiquin en museus, en jaciments, en les ciutats o en el camp.

Aquests canvis en els museus i en l'ensenyament van comportar que un dels públics més importants dels museus fossin els escolars.

Els nens, les nenes i els joves poden trobar en els museus un dels indrets més importants per apropar-se de manera eficaç a la història, a les evidències del passat. És sabut, però, que no sempre aquest objectiu s'assoleix tal com seria voluntat del propi museu i del professorat que ha optat per portar el seu alumnat a visitar-lo. Per què els museus no sempre aconsegueixen acostar l'alumnat al passat, facilitar als nens i a les nenes, als

2. Vestíbul del Museu d'Història de Catalunya.
Fotografia: MHC/ Pepo Segura

joves, l'aprenentatge de la història? Com en qualsevol altre fenomen social, no és possible trobar una única explicació. Les raons d'aquesta situació són diverses, com també ho són les possibles solucions. En aquest article intentem plantejar-nos i trobar respostes a tres preguntes: es pot aprendre història en un museu? què es pot aprendre, d'història? i com és convenient d'aprendre-la? Per respondre a aquestes preguntes hem fet una revisió de la literatura i de les recerques existents, i hem tingut en compte la valoració que vam fer del Museu d'Història de Catalunya a sol·licitud de la seva direcció.¹

¹ Aquest informe fou elaborat per la Dra. Pilar Benejam, la Dra. Cecília Llobet i el Dr. Joan Pagès, professores i professor de Didàctica de les Ciències Socials a la Universitat Autònoma de Barcelona, l'any 1999.

ES POT APRENDRE HISTÒRIA EN UN MUSEU?

Sens dubte. Aquesta és la funció principal dels museus d'història: ensenyar als seus visitants, i en especial als escolars, alguns elements, algunes evidències del passat de la comunitat i d'alguna de les seves etapes. Què

s'entén, però, per ensenyar el passat? Es tracta simplement d'informar, de mostrar, d'exposar idees, objectes i trets característics? La història és una interpretació del passat realitzada des de l'òptica del present amb una intencionalitat determinada. Per tant, darrera d'una determinada informació o d'un objecte exposat en un museu d'història hi ha tot un món que ens porta cap a una visió determinada del passat i del present. Com també hi és en la història escolar i els seus textos o en els textos dels historiadors. En l'informe suara esmentat plantejàvem la relació entre la història que es pot aprendre en el museu i la història escolar, amb les següents paraules:

«El museu presenta un discurs basat en la reconstrucció de la memòria d'un poble a través del temps. L'objectiu prioritari és identificar la comunitat catalana mitjançant el coneixement de la seva història i, en el cas

3, 4, 5 i 6. Tallers i visites adreçats als diferents nivells educatius. Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: MHC/ Pep Parer

7. Visita comentada al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: MHC/ Pep Parer

dels catalans, enfortir i fonamentar el sentit de pertinença a la seva comunitat. La intencionalitat del museu de presentar aquesta identitat de manera que s'hi reconeguin totes les sensibilitats reforça l'interès de l'educació per afavorir actituds de tolerància i d'acceptació de la diversitat. El museu pot ajudar a fer entendre que la identitat de les persones i dels pobles està construïda per una suma de pàtries, de llengües i d'influències, de manera que no cal excloure unes per altres. Ser català és una voluntat i un convenciment que uneix a un poble que no és homogeni i que viu, pensa i pateix juntament amb altres pobles i països amb els que reconeix igualtats i diferències. La presentació de la Història de Catalunya serà educativa si mostra i justifica un procés que s'ha construït des de la diversitat dels catalans, des dels consens o des dels conflictes interns i des de la cooperació o el desacord amb els altres pobles i cultures.

El museu ensenya història i haurà de revisar el seu discurs com ho està fent l'ensenyament en aquest camp. Avui, acceptar que el coneixement és una interpretació social i una reconstrucció personal de la realitat obliga a la didàctica a afegir al discurs narratiu un discurs justificatiu i un discurs argumental. Per aprendre història caldrà informar; és a dir, exposar els fets, mostrar els objectes, reproduir escenes. Però ara, a més a més de saber què són les coses, com són, a on són i quan han succeït, cal intentar comprendre les causes i les conseqüències que expliquen els fets i que, d'alguna manera, els justifiquen. Tanmateix, les justificacions tenen molt d'interpretació i no sempre coincideixen; caldrà en ocasions plantejar dubtes, presentar alternatives, incitar a l'argumentació. Introduir aquests nous discursos representa establir entre el museu i el visitant un procés de comunicació». (p. 1-2).

Probablement, algunes de les raons del poc èxit dels museus en relació amb l'aprenentatge de la història entre els nens i els joves es deuen a tres

raons: i) una finalitat educativa centrada exclusivament en una sola visió del passat: la que es vinculava a la construcció d'una única, i excloent, identitat nacional; ii) una concepció de la història, i per tant de l'objecte, de naturalesa positivista –els objectes, les evidències, són el passat–, i iii) la concepció de la pròpia tasca educadora del museu i de l'aprenentatge que poden realitzar-hi els escolars.

Com afirmava Calvo (1996), els museus van ser des dels seus orígens «aparells de fer creure», és a dir, els llocs on es custodiava la història nacional i on es creia que s'hi podia accedir de manera directa. Presentaven una única mirada del passat, basada en la creença que en el passat tots formàvem part d'una realitat monolítica i homogènia. Òbviament, els museus reforçaven la història escolar, que, com és sabut, des dels seus orígens va tenir la mateixa intencionalitat: la construcció en els nens i en els joves d'una determinada concepció de la identitat nacional. Tot i que encara hi ha algun museu que presenta només una sola mirada, la tendència actual se centra més aviat en la presentació de mirades plurals i heterogènies, com també comença a passar en l'ensenyament de la història a les escoles.

Aquesta mirada única i excloent, pretensament objectiva, del passat es traduïa en una concepció de la història molt plana, molt poc «problematitzadora» de la realitat, amb un fil conductor cronològic que n'imposava la linealitat a l'evolució del passat i a la seva interpretació. Els objectes n'objectivaven el discurs, el relat històric. Era un relat que venia donat pels propis objectes, per les fonts i no pas per la seva interpretació o per qui les interpretaven (en cap cas no es pensava que fos el visitant, i encara menys si aquest era un escolar). Aquesta mirada era un excel·lent suport per als relats dels llibres de text, on també es mostrava una realitat objectiva en què el passat mai no es presentava com una interpretació sinó com allò que realment havia succeït.

Un museu amb aquesta finalitat i aquesta concepció de la història, en comptes d'animar i d'engrescar la participació dels nens, de les nenes i dels joves, els conduïa a una passivitat només trencada per la còpia dels peus dels objectes exposats en les vitrines o per les exposicions, més o menys contextualitzades i entretingudes, dels guies que els acompanyaven.

És obvi que d'aquesta situació no n'era –i no n'és– responsable només el museu. Si el professorat no actua en consonància amb les noves concepcions de l'ensenyament i de l'aprenentatge de la història, el seu alumnat tampoc no realitzarà aprenentatges històrics, per més que el museu faciliti la participació i la interpretació del que hi té exposat. En una investigació recent s'afirma que el professorat català «espera en primer lloc amb diferència, que els seus alumnes aprenguin a ampliar o adquirir coneixements relatius a la història i a l'arqueologia». S'hi diu que «els mestres i

8. Activitat dins l'exposició permanent del Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: MHC/ Pep Parer

9. Activitat del MHC adreçada als grups d'educació especial. Fotografia: MHC/Pep Parer

10. *La Polsina*, una proposta del MHC adreçada al més petits. Fotografia: MHC/Pep Parer

11 i 12. Itineraris dramatitzats al MHC. Fotografia: MHC/ Pep Parer

les mestres plantegen la participació en activitats didàctiques com una ampliació dels continguts relacionats amb la història i l'arqueologia, i hem d'entendre que el terme ampliació es refereix a continguts que d'una manera o altra ja han estat introduïts a l'aula amb anterioritat a la visita, de manera que el museu seria utilitzat com a complement al centre educatiu». (Serrat, 2006: 90). És a dir, el professorat utilitza encara el museu com un aparell per «fer creure», per donar credibilitat al que s'ha «explicat» a classe, més que no pas com un lloc per iniciar-hi els aprenentatges o per aprofundir-hi.

Per evitar aquestes situacions, la relació museu-escola és fonamental. Ambdós han de saber que per aprendre història en el museu es requereix predisposar l'alumnat a participar de manera activa i reflexiva en la construcció d'uns coneixements històrics sempre complexos. Cal fer una selecció acurada de la temàtica i de la problemàtica que es vol ajudar a l'alumnat a construir, tot evitant visions holístiques i totalitzadores del passat. Cal fer un gran esforç de selecció dels continguts que es treballaran en el museu, ja que la gran quantitat d'objectes que s'hi emmagatzemen els poden obstaculitzar un aprenentatge participatiu. Aquests continguts, però, s'han de relacionar amb el que s'està treballant a classe i han de permetre continuar aquest treball amb les aportacions realitzades a partir de la visita al museu. D'aquesta manera, la visita al museu s'insereix dins d'una lògica d'ensenyament i d'aprenentatge que en cap cas no es converteix en una anècdota sinó en un important referent per comprendre, analitzar, interpretar i recordar millor el fet històric, el període de la història o les característiques de la societat estudiades en el museu.

QUÈ ES POT APRENDRE D'HISTÒRIA?

En l'informe suara esmentat dèiem «Els continguts són molt excessius. Sembla que en la presentació actual del museu hi ha una obsessió per no oblidar res. En l'ensenyament s'ha de fer l'exercici no sempre fàcil, de renunciar a un extens abast dels continguts per tal de destacar-ne alguns d'essencials, mantenint el rigor científic. Aquesta renúncia demana criteris clars i flexibles perquè cal justificar inclusions i exclusions. Un fet pot ser essencial per a la seva transcendència històrica, pot ser rellevant perquè ajuda a comprendre una societat o uns grups humans, pot ser convenient perquè fa més àgil el ritme de la visita o convé que una peça sigui inclosa perquè és original, etc. Cal assumir que qualsevol selecció serà discutible i que mai es poden satisfer totes les preferències; tanmateix és important que els criteris adoptats estiguin formulats i que siguin públics» (Benejam, Llobet, Pagès, 1999: 3).

Els canvis que s'han produït en les tasques dels museus, en l'epistemologia de la història, en la història escolar i en les concepcions del seu ensenyament i del seu aprenentatge es troben en la base d'una nova manera d'entendre les relacions entre el museu i l'escola en relació amb l'ensenyament de la història i, per tant, de prendre decisions adequades en relació amb els continguts que cal aprendre. Així, per exemple, la nova conceptualització de l'objecte genera enormes possibilitats educatives. Mattozzi (2001) entén que els objectes que es troben en els museus són béns culturals, i els considera des d'una triple perspectiva: com a objectes d'estudi, com a instruments i com a finalitats. Segons aquest autor, els béns materials com a objecte d'estudi mobilitzen sabers que van més enllà d'ells mateixos i remetent els estudiants a tècniques, a pràctiques, a relacions socials, a creences i valors, etc... És a dir, produeixen coneixements sobre el passat. Com a instruments, els béns materials remetent a un món

13 i 14. Diverses activitats realitzades al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: MHC/Pep Parer

d'experiències sobre el passat i permeten produir-ne informacions a partir d'aprendre a observar-los, comparar-los, d'inferir-ne coneixements o de classificar les informacions que ens faciliten, per períodes, temàtiques, problemes o grups socials, per exemple. Finalment, els béns culturals tenen per si mateixos unes finalitats i uns significats que es relacionen amb els valors que com a persones i com a societat els atorguem avui, valors relacionats amb la seva conservació com a elements del patrimoni, com a memòria del passat i com a continuïtat amb el present.

Per la seva part, Bardavio i González (2003: 59) afirmen que els «objectes són una porta cap al passat» que ens informen d'aspectes tan importants socialment del passat com ara la cultura material en la vida quotidiana o en la producció, per exemple. Per a aquests autors, «l'estudi dels objectes permet posar de manifest els recursos tecnològics, les formes de vida i, fins i tot, aspectes del món simbòlic i comunicacional d'aquelles persones i societats que els van crear i utilitzar». (p. 77). En la seva opinió, el destí final dels objectes és el museu: «Es converteix així en imprescindible que l'alumnat visiti un museu per tal de tenir una visió més personalitzada d'un període o d'un fet històric» (p. 85). Aquests objectes representen testimonis que l'alumnat podrà aprofitar per aprofundir en la seva comprensió del que va ser el passat: «Un museu és com un llibre que es llegeix, però en comptes de pàgines té sales amb objectes que, si sabem observar i comprendre, expliquen coses de les persones i de les societats que les van fabricar i utilitzar (p. 85-86). Coses com, per exemple:

- les eines que utilitzaven i les activitats per a les quals les utilitzaven (cacera, agricultura, indústria, guerra, activitats domèstiques...),
- els objectes d'ús personal i domèstic,
- les creences, la religió, la concepció de la vida i de la mort,

- la imatge que tenien d'ells mateixos i dels altres i l'imaginari en què es representaven i representaven els altres,
- l'hàbitat, les preocupacions i les inquietuds,
- i, fins i tot, les idees sobre l'organització social i política, a més de les manifestacions artístiques i culturals.

I tot això tant des d'una perspectiva sincrònica –l'estudi d'una societat en un període de temps determinat– com diacrònica –l'estudi de l'evolució d'un aspecte concret en diferents períodes i èpoques, comparant-hi semblances i diferències en els objectes, en la seva construcció, en l'ús social, etc.

Les darreres reformes curriculars produïdes en molts països del nostre entorn insisteixen en la importància de relacionar al més estretament possible el patrimoni cultural –i, per tant, els museus– i l'escola, per tal de facilitar l'aprenentatge de continguts històrics d'aquesta mena durant tota l'escolaritat, com ha posat en evidència recentment la recerca de González (2006), centrada a esbrinar l'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural a l'ensenyament secundari de Catalunya. Hooper-Greenhill (1998), per la seva banda, assenyalava exemples de diferents països on ja s'estava produint una bona sintonia entre l'escola i els museus per a l'ensenyament i l'aprenentatge de la història. Així, per exemple, a Anglaterra i a Gal·les, a partir de la reforma del pla d'estudis d'història de l'any 1988, es va posar l'èmfasi en l'ús de fonts primàries, la qual cosa va provocar una forta demanda de recursos, en especial referits als museus i als objectes que contenen. En paraules seves:

«En el Pla Nacional d'Estudis d'Història, per exemple, “l'objectiu 3: l'ús de fonts històriques” preveu que els nens del nivell 2 (petits) “reconeixin en les fonts històriques un instrument per a obtenir respostes a les preguntes sobre el passat”, i en el nivell 3, “facin deduccions a partir de les fonts històriques”. En una etapa posterior, nivell 6, s'espera que “comparin la utilitat de les diferents fonts històriques com a eina per a una investigació concreta”, i en el nivell 10 (els alumnes més grans de secundària) “que expliquin la naturalesa problemàtica de la prova històrica, i sàpiguen reconèixer que els judicis basats en fonts històriques poden ser provisionals”. En els exemples que es donen de l'ús d'aquestes tècniques s'aconseilla la utilització d'objectes de museus; per exemple, per fer “deduccions sobre els grups socials de la Gran Bretanya victoriana, mitjançant l'examen de la roba que utilitzava la gent” (National Curriculum Council, 1991)». (Hooper-Greenhill, 1998: 32).

Des d'aquestes perspectives educatives podrem plantejar-nos que en els museus els nens, les nenes i els joves desenvolupin, entre d'altres, els següents objectius d'aprenentatge:

15,16 i 17. Grups d'alumnes al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: Pep Parer

- A. prendre consciència de l'existència del passat a través d'una observació que vagi més enllà de la descripció de l'objecte i que tendeixi a la seva problematització i a la seva interpretació contextualitzada,
- B. adquirir eines per comprendre i pensar críticament la societat, aprenent a contrastar diferents interpretacions i a argumentar-ne les pròpies,
- C. descobrir la relació entre el passat i el present, però també les seves diferències,
- D. contrastar les imatges, les percepcions i els estereotips que sobre el passat s'han anat creant amb les seves evidències i amb les fonts que ens han arribat del passat per aprendre, entre altres coses, a relativitzar,
- E. construir la seva historicitat, la seva consciència històrica i donar sentit a les vides de les persones en el passat així com a les seves pròpies vides.

Escrivíem (Pagès; Pons, 1986) en la introducció a una sortida de treball a Solsona i al Solsonès, que incloïa una visita al Museu Diocesà, que «el coneixement del passat que tenim present permet situar els alumnes en el passat històric, enriquir-los culturalment –l'objectiu fonamental de l'escola és combatre la ignorància i, òbviament també, la ignorància històrica– i ensinistrar-los en les habilitats intel·lectuals necessàries per fer front a la complexitat que representa l'estudi del passat. En aquest darrer sentit, la utilització de fonts històriques de tipus material, com les que es conserven *in situ* o en els museus, a més d'apropar els alumnes a l'objecte d'estudi de la història de manera directa, permet la pràctica d'habilitats intel·lectuals tan importants com l'observació, la descripció, l'anàlisi, la comparació, la formulació d'hipòtesis, etc... El contacte directe amb el passat, a més, estimula la imaginació dels alumnes i possibilita que s'interroguin sobre el que observen i que intentin esbrinar-ne la raó de ser» (p. 109).

És evident que aquests propòsits s'ajustaven a la nostra concepció de l'ensenyament de la història i de la realitat que preteníem que els nostres alumnes observessin i sobre la qual construïssin coneixements. Però el treball de camp que proposàvem realitzar a Solsona i al Solsonès –i al Museu Diocesà de Solsona– permetia als alumnes aprendre uns continguts històrics i no d'altres, com, d'altra banda, passa en qualsevol altre territori i en qualsevol museu. Convé que els continguts que els alumnes hagin d'aprendre en un museu s'adeqüin al tipus de museu que es visita, dins, és clar, d'una concepció de l'ensenyament i l'aprenentatge de la història com la que estem apuntant. Com és sabut, existeix una tipologia molt variada de museus que va des de petits museus d'història local fins a grans conjunts creats entorn d'un jaciment arqueològic. Tots són valuosos per a

l'aprenentatge de la història, però no tots aporten als alumnes les mateixes coses. Els aprenentatges que es poden fer en aquests museus variaran molt en funció dels materials exposats.

Sigui quina sigui la tipologia del museu i els materials exposats, aquests han d'ajudar els alumnes a explicar, comprendre i reflexionar sobre les condicions materials de la vida de les societats del passat. Es tracta, com assenyalàvem, no d'ensenyar objectes per ells mateixos, sinó en funció d'un discurs històric determinat i d'unes finalitats d'aprenentatge concretes. L'estudi de qualsevol objecte històric s'ha d'entendre com una mediació cap al passat, ja que possibilita als alumnes un diàleg amb altres cultures, amb altres persones i amb altres èpoques.

Els museus han d'ajudar els escolars a conèixer, compartir, respectar i apropiar-se d'aquest patrimoni comú i a valorar-lo com a fruit de les aportacions d'altres pobles i altres cultures. Aquest contacte amb les obres del passat pot ajudar a la formació de les consciències i del sentit crític de les joves generacions. Pot ser un valuós instrument per a la seva projecció cap al futur.

COM S'HA D'APRENDRE?

Els museus no han de mostrar únicament les restes del passat i proporcionar-ne informació, sinó que també han de posar a disposició del públic escolar els instruments necessaris i els materials de suport (dibuixos, maquetes, reproduccions d'objectes...) perquè els alumnes puguin fer aprenentatges significatius i crear actituds de respecte i valoració envers el patrimoni.

En uns primers moments, i davant la demanda creixent dels centres educatius per visitar els museus, la majoria van editar dossiers didàctics i van oferir visites guiades que, de vegades, anaven també acompanyades de dossiers, fitxes i materials per als professors. Les estratègies i els recursos metodològics utilitzats pels museus eren bàsicament expositius. A partir d'una explicació oral es volia donar a conèixer als alumnes les sales del museu. D'aquesta manera els alumnes es convertien en receptors passius del coneixement. Sovint aquestes visites s'acompanyaven d'una guia didàctica, dossiers o fitxes, però la majoria d'aquests dossiers didàctics eren bàsicament qüestionaris que els alumnes havien d'anar contestant a partir de les informacions que els havia explicat el guia o que trobaven en els plafons de les vitrines. La majoria d'aquests dossiers no contenien activitats de reflexió sobre el que s'estava observant. Dissortadament encara hi ha museus que ofereixen guies d'aquesta mena.

Els materials escrits continuen sent el principal recurs de les propostes didàctiques d'alguns museus, i amb freqüència acaparen gran part de l'es-

18

forç i de l'atenció dels alumnes durant la visita. Aquests materials haurien de donar suport i ajudar a la comprensió dels materials exposats i no ser-ne el centre de l'activitat. El protagonisme no ha de caure mai en aquests tipus de materials sinó en l'experiència que es fa viure als escolars. Per això les activitats proposades pels museus han de permetre una construcció permanent del coneixement, plantejar preguntes i hipòtesis sobre el passat i el present i potenciar una observació crítica i una valoració del patrimoni.

La visita a un museu trenca la dinàmica de les classes, per tant es pot convertir en una experiència molt positiva i enriquidora per als estudiants o, al contrari, pot esdevenir una pràctica molt avorrida. El recorregut per les sales del museu no es pot convertir en una visita guiada i en la reproducció d'una classe magistral fora de l'aula escolar. Per això és fonamental que les visites siguin interactives i dinàmiques i els estudiants siguin protagonistes actius dels seus aprenentatges i no pas consumidors passius. En aquest sentit cal potenciar més el treball autònom dels alumnes –de vegades individualment, de vegades en petit grup– proposant-los activitats que poden incloure:

- la descoberta d'objectes amb la seva descripció i comparació –entre ells i amb objectes semblants del present, destacant-ne l'ús i el valor social en cada etapa històrica,

- l'ordenació cronològica i la seva ubicació en l'espai. En el primer cas, l'ordenació cronològica de determinats objectes pot afavorir la contextualització o permetre'n establir una seqüència evolutiva. En el segon, els alumnes han de saber que els objectes que observen en els museus s'han localitzat en un altre indret, en alguns casos un indret proper si el museu està ubicat dins del recinte d'un jaciment o és un museu d'història local, altres vegades en territoris molt allunyats del lloc on s'ubica el museu, el coneixement dels quals pot facilitar la comprensió del significat de l'objecte,
- la formulació de preguntes i d'hipòtesis sobre l'objecte que poden anar des dels materials amb què està construït fins al seu ús social o cultural, la seva propietat, la procedència o la durada de l'objecte,
- la reflexió crítica sobre els objectes que afavoreixi un treball de reflexió i argumentació sobre la raó de ser i les característiques de la societat que va crear l'objecte o el conjunt d'objectes observat,
- la relació, a través també d'una activitat de descoberta, dels objectes amb determinats elements del context a partir de la lectura d'uns fragments escrits que els alumnes han d'intentar identificar amb objectes exposats al museu, argumentant-ne la relació establerta,

18,19 i 20. Activitats educatives al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: Pep Parer

18,19 i 20. Activitats educatives al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: Pep Parer
21 i 22. Tallers educatius al Museu d'Història de Catalunya. Fotografia: Pep Parer

- la relació entre disciplines diferents, a través del plantejament d'un treball interdisciplinari amb llengua, expressió artística i musical, etc...

En qualsevol cas, la descoberta guiada dels objectes d'un museu no descarta el paper que ha de tenir l'educador del museu així com el propi mestre. El paper d'aquest darrer és obvi, perquè és qui ha decidit que calia visitar el museu i, en conseqüència, ha establert ja algun tipus de relació entre el que ensenya a classe i el que pretén que els alumnes observin i aprenguin. En el cas del primer, la tasca és una mica més complicada, ja que l'educador del museu no coneix d'antuvi els alumnes i ha de fiar-se de la informació que li ha transmès el mestre. És important, des del nostre punt de vista, el paper que juga l'educador en la rebuda dels alumnes al museu. La seva tasca ha de consistir fonamentalment a desvetllar-ne l'interès, en predisposar-los per a la descoberta i no, com es fa massa habitualment, a donar-los consignes sobre el que no es pot fer al museu (aquestes consignes és convenient que els les doni el mestre i que sigui ell el responsable de fer-los-les complir). És més convenient que l'educador els introdueixi en les principals característiques d'allò que observaran i descobriran durant l'itinerari que prèviament han consensuat amb el mestre. La introducció ha de ser breu i clara. L'educador no ha de pretendre demostrar que sap molta història ni ha de voler fer de mestre. És ell l'expert del museu i qui sap amb què es trobaran els alumnes i quins problemes poden tenir.

Durant la visita, l'educador ha de deixar que els alumnes actuïn autònomament i ha d'evitar aquelles exposicions llargues i feixugues davant d'un objecte que els alumnes poden observar solets i que, amb les pautes que prèviament els ha donat, poden descriure, ubicar en l'espai i el temps, interrogar, etc... L'educador, però, igual que el mestre, ha de ser visible durant tot l'itinerari per respondre a les preguntes, als dubtes i a les curiositats que els alumnes puguin tenir. I al final ha de posar-se a la disposició dels alumnes per confrontar les informacions recollides, aclarir-los els dubtes i recollir les valoracions que els nens, les nenes i els joves de ben segur que faran sobre l'itinerari que han seguit i allò que han observat. Després a l'escola el mestre ja farà la resta.

Part d'aquestes idees ja han estat recollides en els darrers anys pels serveis educatius dels museus, que han anat ampliant les seves propostes i avui ja ofereixen una gran diversitat d'activitats entre les quals destaquen els tallers. Aquests potencien la manipulació, l'observació de l'objecte... el contacte directe amb evidències d'altres èpoques que pot facilitar una millor comprensió del passat i augmentar la motivació dels alumnes per l'estudi d'altres cultures.

Els tallers proposen en general activitats dinàmiques, lúdiques i participatives que van des dels jocs de simulació fins a la manipulació i realitza-

ció d'objectes. La utilització de fonts primàries materials com a elements de motivació, informació i interpretació del passat es complementa sovint amb l'ús de reproduccions per facilitar-ne la manipulació als alumnes. En els tallers, els alumnes no són espectadors passius, es poden posar en situació i es converteixen en actors. Les activitats que hi realitzen els poden permetre conèixer com actuava i com era la gent del passat, poden fomentar la seva imaginació i la seva creativitat i, fins i tot, les ganes de voler-ne saber més. També permeten als alumnes acostar-se a la conservació del patrimoni i al treball de l'historiador o de l'arqueòleg.

Són, però, sempre viables els tallers? L'anàlisi de les activitats plantejades en molts d'aquests tallers ha fet aparèixer de forma freqüent l'anomenada síndrome de l'objecte. L'anàlisi feta per diferents museus sobre les activitats proposades ha permès comprovar que les activitats en què els alumnes poden emportar-se un objecte a casa són més buscades i més ben valorades que les activitats que privilegien un treball de reflexió.

Les activitats dels tallers no s'han de centrar exclusivament en la manipulació o en la realització d'objectes. El treball teòric és necessari, ja que únicament a través seu és possible ordenar i assimilar les experiències i els sentiments que se generen amb la manipulació d'aquests materials. Per això els tallers han d'incloure no només activitats d'experimentació i manipulació d'objectes sinó també altres activitats que comportin la selecció de fonts d'informació o la formulació d'hipòtesis i la presa de decisions. Les activitats de manipulació tenen sentit si faciliten la comprensió de la realitat històrica estudiada. No han de ser un fi per elles mateixes, sinó mediacions que possibilitin l'accés a la realitat històrica estudiada.²

Les visites més o menys guiades, els tallers i totes les activitats que es poden realitzar en un museu d'història cobreixen uns objectius educatius que, com és lògic, varien en funció de l'edat dels alumnes. És molt diferent plantejar una sortida a un museu amb alumnes d'educació infantil o del primer cicle d'educació primària que amb estudiants de batxillerat. Per als més petits, l'anada al museu es pot convertir en la descoberta d'un món ple de sorpreses, i, en canvi, per als altres, en una iniciació a la recerca històrica.

Les propostes dels museus han de tenir en compte, per tant, l'edat dels alumnes. Les simulacions d'excavacions arqueològiques, els jocs de rol, les representacions o dramatitzacions, la utilització de disfresses per apropar-nos a èpoques passades, les titelles... poden ser utilitzats amb els més petits, ja que permeten treballar l'empatia i despertar-los l'interès per l'estudi del passat.

Per a edats més avançades s'imposa una altra metodologia. Les visites als museus poden ser activitats d'exploració en què els grups d'estudiants

---

² Molts museus tenen en compte que de vegades les escoles no poden desplaçar-se físicament als museus per diferents motius. Per això han pensat que si els centres educatius no poden acostar-se als museus, els museus poden acostar-se als centres escolars. Aquesta és la raó que explica que molt de museus disposen de maletes didàctiques amb materials molt diversos de diferents èpoques que es poden deixar a les escoles perquè els alumnes entrin en contacte simulat amb el passat. És, òbviament, una solució d'emergència que mai no podrà suplir la visita al museu, però que, dins d'una concepció innovadora de l'ensenyament de la història, pot predisposar l'alumnat a voler saber més del passat i permetre-li assolir alguns dels objectius d'aprenentatge apuntats més amunt.

Bibliografia

BARDAVIO, Antoni; GONZÁLEZ, Paloma (2003). *Objetos en el tiempo. Las fuentes materiales en la enseñanza de las ciencias sociales*. Barcelona: ICE Universitat de Barcelona/Horsori editorial.

CALVO, Silvia Liliana (1996). «La extensión educativa: una propuesta para el público escolar». A: Alderoqui, Silvia (comp.). *Museos y escuelas: socios para educar*. Buenos Aires: Paidós, p. 87-124.

GONZÁLEZ, Neus (2006). *L'ús didàctic i el valor educatiu del patrimoni cultural*. Tesis doctoral. Departament de Didàctica de la Llengua, de la Literatura i de les Ciències Socials. Universitat Autònoma de Barcelona.

LLOBET, Cecília; VILLANUEVA, Maria. (2003). «La relation école-musée en Catalogne. Consommation culturelle ou coéducation? ». A: Buffet, F. (coord.). *Éducation et Culture en Europe. Le rôle du partenariat*. Paris: L'Harmattan, p. 139-158.

MATTOZZI, IVO (2001). «La didáctica de los bienes culturales: a la búsqueda de una definición». A: Estepa, Jesús; Domínguez, Consuelo; Cuenca, José María (eds.): *Museo y patrimonio en la didáctica de las ciencias sociales*. Huelva: Publicaciones de la Universidad de Huelva, p. 57-95.

³ T. DESCREE-HEYMAN: « Le rôle éducatif des musées », a *Vie des musées* núm. 76, p. 26. Citat per Nicole Gesché-Koning a «Museos y enseñanza de las ciencias sociales». Íber. *Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia* núm. 15, 7-14

⁴ Veure "Dia Internacional del Museo 2006". <http://www.icom-ce.org/dim2006.html> [08/05/2006].

puguin moure's amb autonomia per les sales del museu i puguin confrontar-se amb situacions d'observació, de descoberta o de recerca.

En últim terme, l'èxit o el fracàs de les visites als museus està determinat en gran part per l'actitud dels ensenyants i pels objectius que es proposen en el moment de programar una sortida a un museu determinat. Aquesta visita no pot ser un fet aïllat, sinó que ha d'estar inclosa en una programació més general. Cal que hi hagi una preparació prèvia, a l'aula, i un treball posterior de reflexió. Per això alguns museus ja disposen en l'actualitat de materials previs i posteriors a la visita.

La visita al museu requereix una preparació prèvia per part dels ensenyants, que són els que han de determinar els objectius de la visita, els continguts que s'han de treballar i la manera de treballar-los. Com situar la visita al museu dins la unitat didàctica? a l'inici? com a cloenda? Depèn de la ubicació que el professorat cregui més oportuna en funció dels aprenentatges que vulgui que el seu alumnat assoleixi. A l'inici d'un tema pot servir per motivar-los, per apropar-los de manera directa a un període o a un fenomen del passat, i, sobretot, per obtenir una informació bàsica i fonamental per al desenvolupament de la unitat didàctica. Durant el tema, pot ser útil la visita per contrastar informacions, per plantejar un punt de vista diferent al desenvolupat fins aleshores, per ampliar informació. Al final, el mestre pot plantejar la visita al museu com una activitat per acabar el tema, completar-lo, ampliar-lo o, simplement, per mostrar la «realitat» del que han estat estudiant a classe a través d'altres mitjans.

Els museus han d'intentar adaptar-se a les demandes del professorat, que és qui coneix els alumnes i les característiques dels grups. És important que hi hagi un treball de col·laboració amb els ensenyants. Els programes educatius dels museus haurien de ser elaborats en col·laboració amb el professorat, que és qui coneix millor els interessos i les particularitats dels alumnes. D'aquesta manera les activitats poden ser més properes als interrogants i preocupacions dels estudiants i alhora poden convertir-se en uns instruments d'aprenentatge que no acabin amb l'escolaritat sinó que nens i joves podran seguir utilitzant per aprendre història durant tota la seva vida. O, com afirma Destree-Heymans, per esdevenir un futur visitant de museu «capaç de conversar i de dialogar amb les obres i, a través d'elles, amb la societat»³.

Només treballant en aquest sentit aconseguirem que els museus d'història –com a part de l'ensenyament i l'aprenentatge de la història– passin a formar part dels interessos culturals, cívics i àdhuc polítics dels nens i dels joves i es converteixin en un referent més en la construcció de la seva concepció de la ciutadania democràtica. En paraules d'Alissandra Cummins, presidenta de l'ICOM, al presentar el dia internacional dels

Museus d'enguany, dedicat precisament als Museus i als joves: «Els museus poden dur a terme una gran tasca reconeixent la peculiar posició dels joves en les comunitats a les quals serveixen i posant més a la seva disposició l'experiència museística. Així, poden contribuir a crear una comprensió basada en l'adquisició del coneixement del nostre planeta i a desenvolupar una importància capital en la comunicació i el diàleg. La mirada fresca dels joves es nodreix de tot el que el nostre món ofereix, i els museus hi són unes finestres obertes»⁴.

PAGÈS, Joan; PONS, Manel (1986): «El pas-sat que tenim present: Solsona i el Solsonès». A: *Ciències Socials al cycle superior d'EGB. Jornades d'experiències didàctiques*, abril 1986. Institut de Ciències de l' Educació. Universitat Autònoma de Barcelona, p. 109-123.

SERRAT ANTOLÍ, Núria (2006): «La lección de los lepidópteros o la pérdida de contenidos procedimentales». A: *Enseñanza de las Ciencias Sociales*. Revista de Investigación núm. 5. ICE Universitat Autònoma de Barcelona / ICE Universitat de Barcelona, p. 83-93.